

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2024-09-3D
Rīgā

07.02.2024

Nr. 6-6/8

[persona A]
[pasta adrese]

Par tiesību aizsardzības līdzekļa darbības efektivitāti kriminālprocesā Nr. [..]

Tiesībsargs ir saņēmis Jūsu 2022. gada 27. decembra iesniegumu ([..]).

2023. gada 26. janvāra atbildē tiesībsargs sniedza Jums atbildi uz Jūsu iesniegumu, kā arī informēja, ka iesnieguma daļā par apcietinājuma piemērošanas pamatojumu kriminālprocesā Nr. [..] lūgs sniegt informāciju no Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama. Atbilde šajā iesnieguma daļā tiek sniegta pēc pieprasītās informācijas saņemšanas un izvērtēšanas.

Saņemot pieprasīto informāciju no Rīgas rajona tiesas, tiesībsargs ar to iepazinās un pieņēma lēmumu ierosināt pārbaudes lietu, lai izvērtētu, vai tiesību aizsardzības mehānisms, tiesai veicot drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošanu un tā periodisko kontroli, pirmstiesas izmeklēšanas procesa laikā un iztiesāšanas laikā ir bijis efektīvs.

Pēc pieprasītās informācijas saņemšanas no Rīgas rajona tiesas, izvērtējot to no cilvēktiesību viedokļa, sniedzu šādu atzinumu.

[1] Kriminālprocesā Nr. [..] lēmumu par apcietinājuma piemērošanu Rīgas rajona tiesa pieņēma 2021. gada 16. jūnijā. Lēmumi pirmstiesas izmeklēšanas laikā tika pieņemti 2021. gada 18. augustā, 20. oktobrī, 20. decembrī un 2022. gada 23. februārī. Savukārt iztiesāšanas laikā lēmumi par apcietinājuma periodisko kontroli tika pieņemti 2022. gada 18. maijā, 15. jūlijā, 7. novembrī. Ar minētajiem lēmumiem tiesībsargs ir iepazinies, un atzinums attiecas uz periodu līdz 2022. gada 7. novembra lēmuma pieņemšanai (ieskaitot).

[2] Personas tiesības uz brīvību aizsargā Latvijas Republikas Satversmes (Satversme) 94. pants un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECK) 5. pants. Minētās tiesības var tikt ierobežotas likumā noteiktā kārtībā ECK 5. panta pirmajā daļā noteiktos gadījumos. No ECK 5. panta trešās daļas nosacījumiem izriet tiesības uz periodisku brīvības atņemšanas nepieciešamības izvērtēšanu. Savukārt ECK 5. panta ceturtajā daļā paredzētas tiesības pārbaudīt lēmuma, kurš ierobežo personas brīvību tiesiskumu un turpmāko nepieciešamību. Savukārt no ECK 13. panta izriet dalībvalstu pienākums nodrošināt efektīvu aizsardzību valsts institūcijās, ja šajā konvencijā noteiktās tiesības un brīvības tiek pārkāptas.

[3] Drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošana.

ECK 5. panta 1. punkta c) punkts pieļauj personu tiesiski aizturēt vai apcietināt ar nolūku nodot viņu kompetentām tiesību aizsardzības iestādēm, balstoties uz pamatotām aizdomām, ka šī persona ir izdarījusi sodāmu nodarījumu, vai ja ir pamatots iemesls uzskatīt par nepieciešamu aizkavēt viņu izdarīt likumpārkāpumu vai nepieļaut viņas bēgšanu pēc likumpārkāpuma izdarīšanas. Tādējādi šī norma satur trīs pamatus apcietinājuma piemērošanai – “pamatotu aizdomu esamība”, “nepieciešamība novērst noziedzīga nodarījuma izdarīšanu” un “nepieciešamība novērst bēgšanu pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas”.

Kriminālprocesa likuma (KPL) 271. panta pirmā daļa un 272. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka apcietinājumu iespējams piemērot tad, ja apcietināšanai ir pamats, un kriminālprocesā iegūtās konkrētās ziņas par faktiem rada pamatotas aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu, un cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt, ka persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, netraucēs vai neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai sprieduma izpildīšanas. KPL 272. panta otrā daļa paredz vēl citus pamatus, kad var piemērot apcietinājumu, ja ir aizdomas par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. Tomēr arī šādos gadījumos ir jāsauglabājas pamatotu aizdomu esamībai, kā arī, bez aizdomu izvirzīšanas personai par izdarītu noziedzīgu nodarījumu, apcietinājuma piemērošanai izvirzāmi arī kāds no papildu kritērijiem, kā to paredz ECT prakse, proti, draudi, ka persona izdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, traucēs vai izvairīsies no kriminālprocesa. Vienlaikus, ECT ieskatā, vienīgi nepilnības apcietinājuma lēmuma tekstā, nav pietiekams pamats apšaubīt apcietinājuma likumību ECK 5. panta 1. punkta izpratnē.¹

¹ ECT 2000. gada 31. jūlija spriedums lietā Jēčius v. Lithuania & 68.

ECT ir atzinusi, ka aizdomu "pamatotība", uz kuras balstās aizturēšana, ir būtiska garantija pret patvaļīgu aizturēšanu un apcietinājumu, un "pamatotība" katrā konkrētajā gadījumā būs atkarīga no visiem attiecīgās lietas apstākļiem. ECK 5. panta 1. punkta (c) apakšpunkts nepieprasa, lai aizdomās turētās personas vaina būtu pierādīta jau šajā stadijā vai ka iestāžu rīcībā ir jābūt pietiekamiem pierādījumiem, lai jau aizturēšanas brīdī celtu apsūdzību.² Faktiem, uz kuriem balstās "pamatotās aizdomas", nav jābūt tādā pašā ticamības līmenī, kā pierādījumiem, uz kuriem ir jābalsta apsūdzība vai notiesājošs spriedums, jo tā jau ir nākamā kriminālprocesa stadija. Pamatotām aizdomām ir jābūt par tādām darbībām, par kurām personai iestātos kriminālatbildība saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem.³

Vienlaikus ECK 5. panta 1. punkta c) apakšpunkts nav jāpiemēro tā, lai policijas iestādēm tiktu radītas nesamērīgas grūtības veikt efektīvus pasākumus, t.i., cīnīties pret organizēto noziedzību/terorismu. No tā izriet, ka valstīm nevar prasīt, lai tās pierādītu aizdomu pamatotību, kas pamato aizdomās turētā terorismā aizturēšanu, atklājot apliecinošas informācijas konfidenciālos avotus vai pat faktus, kas varētu norādīt uz šādiem avotiem vai to identitāti. Tomēr ir jādod iespēja pārlicināties, vai ir nodrošināta paredzētā iespēja aizsargāties pēc būtības. Tādējādi ir jāsniedz vismaz daži fakti vai informācija, kas spēj pārlicināt, ka apcietinātais bija pamatoti turēts aizdomās par iespējamā nodarījuma izdarīšanu.⁴ Proti, lai izpildītos kritērijs "pastāv pamatotas aizdomas" par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, lietā ir jābūt faktiem vai informācijai, kas, raugoties no "neatkarīga novērotāja" viedokļa, radītu pārlicību, ka attiecīgā persona varēja šo noziegumu pastrādāt.

Lietā nav strīda, ka ar Rīgas rajona tiesas 2021. gada 16. jūnija izmeklēšanas tiesneša lēmumu Jums tika ierobežotas tiesības uz brīvību pirmstiesas izmeklēšanas laikā, kas atbilst ECK 5. panta pirmās daļas c) punktā paredzētajam gadījumam.

Rīgas rajona tiesas 2021. gada 16. jūnija lēmumā izmeklēšanas tiesnese konstatēja, ka aizdomas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu ir pamatotas un patiesas. Proti, ka izmeklēšanas laikā ir iegūtas ziņas, ka Jūs nodarījāt tīšus smagus miesas bojājumus cietušajai, kas Jūsu neuzmanības rezultātā noveda līdz cietušās nāvei, kas ir klasificējams kā sevišķi smags noziedzīgs nodarījums. Minēts tas, ka nopratināšanas laikā vairākkārt sniedzāt pretrunīgas liecības, kas dod pamatu

² ECT 1994. gada 28. oktobra spriedums lietā Murray v. UK & 55.

³ ECT 2019.gada 10.decembra spriedums lietā Kavala v Turkey & 128

⁴ ECT 1990.gada 30.augusta spriedums lietā Fox, Campbell and Hartly v UK & 34

uzskatīt, ka izvairāties no kriminālatbildības. Tāpat tiesa secina, ka izdarītais noziedzīgais nodarījums ir saistīts ar vardarbību.

Tiesnese arī atzīst, ka pastāv pamatots pieņēmums, ka brīvībā varat traucēt pirmstiesas izmeklēšanu sazinoties ar citām personām, proti, lieciniekiem, ar mērķi panākt liecību maiņu, kā arī slēpt vai iznīcināt pierādījumus. Lēmumā norādīts, ka liecinieki notikušajam ir Jūsu kaimiņi, ar kuriem regulāri kopā lietojat alkoholu, tādējādi atrodoties savā dzīves vietā, pastāv pamatots risks, ka varat sazināties ar lieciniekiem ar mērķi saskaņot liecības. Tādējādi ir augsts izmeklēšanas traucēšanas risks. Lēmumā apšaubīta Jūsu sniegto liecību ticamība, kas palielina liecinieku liecību ietekmēšanas risku, ja atradīsities brīvībā. Tiesas ieskatā, lai dotu vērtējumu, ka būdams brīvībā, varat traucēt izmeklēšanai, nav jābūt obligāti konstatētam, ka jau esat izdarījis kādas pretdarbības izmeklēšanai.

Tiesa konstatē, ka krimināllietas materiāli nenorāda, ka Jūsu personība, ģimenes un veselības stāvoklis liegtu atrasties apcietinājumā. Vienlaikus tiesa secina, ka apstiprinājumu negūst procesa virzītāja norādītais, ka aizdomās turamais (Jūs) varētu izdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu.

Tiesībsarga vērtējums

Secināms, ka Jums piemērotais apcietinājums pamatots ar to, ka ir pamatotas aizdomas par izdarītu sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu un izmeklēšanas traucēšanas risku, uzskatot, ka cita drošības līdzekļa piemērošana nevarēs atturēt no sazināšanās ar iesaistītām personām.

No Rīgas rajona tiesas nosūtītajiem materiāliem un publiski pieejamās informācijas neizriet, ka Jūs būtu izmantojis savas tiesības uz šī lēmuma tiesiskuma pārbaudi pārsūdzības ceļā, apstrīdot Rīgas rajona tiesas 2021. gada 16. jūnija lēmumu par apcietinājuma piemērošanu Rīgas apgabaltiesā. Tādējādi minētais lēmums nav pārbaudīts augstākā tiesas instancē, kas savukārt liek secināt, ka apcietinājuma piemērošanas pamatojumu neapšaubījāt. Tādējādi tiesībsargs atzīst, ka lēmuma par apcietinājuma piemērošanu motivācija ir pietiekama un tāda, kas pārlicina neatkarīgu vērotāju par apcietinājuma piemērošanas nepieciešamību.

[4] Apcietinājuma periodiskā kontrole pirmstiesas izmeklēšanas laikā.

ECK 5. panta ceturtā daļa paredz, ka persona, kurai aresta vai aizturēšanas ceļā atņemta brīvība, var ierosināt procesu, kurā tiesa nekavējoties nosaka viņa aizturēšanas likumīgumu un nolemj viņu atbrīvot, ja aizturēšana nav bijusi likumīga.

ECT uzsvērusi, ka tiesas uzraudzības svarīgs aspekts ir regulāra kontrole, kuras ietvaros tiesnesis nolemj par turpmāku apcietinājuma piemērošanas pamatotību. No tā obligāti izriet, ka apstākļi var mainīties, un, lai gan izmeklēšanas sākuma stadijās var pastāvēt pamats apcietinājuma piemērošanai, vēlākās stadijās tāds var vairs nebūt. Tāpēc amatpersonām, kuras īsteno apcietinājuma piemērošanu, ir pienākums regulāri, ik pēc neilga laika, lietu par apcietinājuma piemērošanu nodot tiesas kontrolei. Turpmākai kontrolei ir jābūt tikpat rūpīgai kā sākotnējai pārbaudei.⁵ Tādējādi tiesai apcietinājuma turpmākā piemērošanas nepieciešamība ir regulāri un ar pienācīgu rūpību jāpārvērtē.

Saskaņā ar KPL 281. panta pirmo un trešo daļu apcietinātā persona ir tiesīga jebkurā laikā iesniegt izmeklēšanas tiesnesim vai tiesai (pēc iztiesāšanas uzsākšanas) pieteikumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu. Ja divu mēnešu laikā par piemēroto apcietinājumu apcietinātā persona, tās pārstāvis vai aizstāvis nav iesniedzis pieteikumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu, tad šādu izvērtēšanu veic izmeklēšanas tiesnesis.

Atbilstoši KPL 281. panta sestās daļas nosacījumiem izmeklēšanas tiesneša lēmumi par apcietinājuma turpmāku piemērošanu nav pārsūdzami. Savukārt ECT ir uzsvērusi⁶, ka lēmumā par apcietinājumu iekļautā argumentācija ir būtisks faktors, lai izlemtu, vai personas apcietinājums nav uzskatāms par patvaļīgu, proti, nepietiekami atspoguļots apcietinājuma pamatojums var padarīt apcietinājumu par prettiesisku. ECT ir norādījusi, ka apcietinājuma termiņa pagarināšanas pamatojuma vērtējums faktiski balstās uz nacionālo tiesu pieņemtajiem lēmumiem, nevis uz dalībvalsts valdības vēlāk sniegto informāciju, nepastāvot nacionālo tiesu nolēmumiem šajā sakarā⁷. Līdz ar to tiesību uz brīvību ierobežojuma periodiskās kontroles rūpība vērtējama izmeklēšanas tiesneša nolēmumos sniegtās argumentācijas ietvaros.

No pārbaudes lietas materiāliem redzams, ka izmeklēšanas tiesnese par apcietinājuma turpmākās piemērošanas nepieciešamību pirmstiesas procesa laikā lēma 2021. gada 18. augustā, 20. oktobrī, 20. decembrī, kā arī 2022. gada 23. februārī. Tādējādi apcietinājuma periodiskā kontrole pirmstiesas izmeklēšanas laikā notika regulāri un atbilstoši KPL regulējumam.

⁵ ECT 2007.gada 18.janvāra spriedums lietā *Estrihs v. Latvia* & 117

⁶ ECT 2014.gada 28.oktobra spriedums lietā *Urtāns v. Latvia* & 28

⁷ Turpat, & 35

Vienlaikus, kā minēts iepriekš, būtiska lēmumu sastāvdaļa, lai apcietinājums nevarētu tikt uzskatīts par patvaļīgu, ir to argumentācija, kas tālāk tiks pārbaudīta, vadoties pēc ECT prakses.

Iepazīstoties ar Rīgas rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses un tiesas lēmumiem par apcietinājuma periodisko kontroli, kas pieņemti 2021. gada 18. augustā, 20. oktobrī, 20. decembrī, 2022. gada 23. februārī (pirmstiesas izmeklēšanas laikā), secināms turpmāk minētais.

Sākotnēji pirmstiesas izmeklēšanas laikā pieņemtie lēmumi par apcietinājuma piemērošanu pamatoti ar to, ka nepieciešams veikt izmeklēšanas darbības, nostiprināt pierādījumus, veikt ekspertīzi, iespējams, konfrontēšanu. Vienlaikus no lietas materiāliem tiesa konstatējusi pretrunas Jūsu un liecinieku sniegtajās liecībās, kas nav novērstas. Tā, piemēram, 2022. gada 18. augusta lēmumā tiesnese konstatējusi, ka ar konkrētām lietas materiālos atrodamām ziņām apstiprinās procesa virzītājas bažas par iespējamu izmeklēšanas traucēšanas risku. Uzsvērts, ka pretrunas starp Jūsu liecībām un liecinieku liecībām, kā arī iegūtajiem pierādījumiem joprojām pastāv. Ņemot vērā Jūsu tuvās attiecības un pastāvīgo kontaktu ar lieciniekiem, nav iespējams novērst Jūsu iespējamo saziņu ar viņiem mazāk ierobežojošā veidā. Lēmumos ir ņemti vērā Jūsu argumenti un izmeklēšanas tiesnesis ir devis tiem savu novērtējumu.

Vērtējot arī turpmāk pieņemtos lēmumus, redzams, ka Rīgas rajona tiesas tiesneses 2021. gada 20. oktobra lēmumā izmeklēšanas tiesnese joprojām saskata pamatu apcietinājuma turpināšanai, jo atrodoties brīvībā varat traucēt patiesības noskaidrošanu, ietekmējot lieciniekus. Tiesnese arī konstatēja, ka Jūs, atrodoties apcietinājumā, esat neatļautā veidā sazinājies ar liecinieku nolūkā saskaņot liecības, kas vērtējams ka pretdarbība kriminālprocesa izmeklēšanai. Jūsu liecības esot pretrunā ar pārējiem lietā nostiprinātajiem pierādījumiem, apcietinājums ir vienīgais veids kā pasargāt liecinošās personas no spiediena izdarīšanas. Vienlaikus tiesnese konstatē, ka kriminālprocess tiek veikts aktīvi, mērķtiecīgi, savukārt izmeklējamais noziedzīgais nodarījums ir sevišķi smags, izdarīts ar sevišķu nežēlību, kā rezultātā iestājusies cietušās nāve. Turklāt sagaidāms, ka tiks noteikta nodarījuma papildu kvalifikācija par vardarbīgu dzimumtiesmes apmierināšanu.

Rīgas rajona tiesas tiesneses 2021. gada 20. decembra lēmumā konstatēts, ka izmeklēšana norit aktīvi. Kriminālprocess drīz tiks nodots kriminālvajāšanas uzsākšanai. Pamats apcietinājuma piemērošanai joprojām nav zudis. Jūs joprojām, atrodoties brīvībā, varat ietekmēt lieciniekus mainīt iepriekš sniegtās liecības vai noklusēt būtiskus apstākļus. Jūs joprojām esat tuvās attiecībās ar lieciniekiem. Arī tas, ja Jums būtu iespēja dzīvot citur, pie māsas, nenovērstu saziņas iespējas ar lieciniekiem. Arī aizliegums kontaktēties ar noteiktām personām nenovērsīs saziņas iespējas, jo Jūs

jau neatļautā veidā sazinājāties ar liecinieku nolūkā saskaņot liecības. Jaunā nodarījuma kvalifikācija nemaina tā smagumu un vardarbīgo raksturu. Tādējādi izmeklēšanas traucēšanas risks joprojām ir pietiekoši augsts un piemērotais drošības līdzeklis joprojām ir attaisnojams.

Rīgas rajona tiesas tiesneses 2022. gada 23. februāra lēmumā pausts, ka Jūsu atrašanās brīvībā joprojām var traucēt normālu kriminālprocesa norisi, cits drošības līdzeklis, tajā skaitā aizliegums sazināties ar personām, joprojām nevar novērst kriminālprocesa traucēšanas risku, kas var izpausties liecību saskaņošanā. Tiesnese atsaucas uz Jūsu mēģinājumu neatļauti sazināties ar liecinieku. Pat pēc konfrontēšanas pastāv pretrunas Jūsu un liecinieku liecībās par lietā nozīmīgiem apstākļiem. Tiesnese atzīmē, ka, lai gan atrodaties apcietinājumā vairāk kā astoņus mēnešus, izmeklēšanas traucēšanas risks no Jūsu puses joprojām ir augsts un apcietinājums ir attaisnojams. Kriminālprocess ir jau nodots tiesai un nozīmēta tiesas sēde uz 2022. gada 15. martu.

Tiesībsarga vērtējums

Konkrētajā situācijā, redzams, ka sākotnēji pirmstiesas izmeklēšanas laikā pieņemtie lēmumi bija balstīti uz apsvērumiem par pamatotām aizdomām par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu un izmeklēšanas traucēšanas risku. Izmeklēšanas tiesnese ir pamatojusi tā nepieciešamību ar to, ka ir jāaizsargā liecinieki, kuri ir Jūsu kaimiņi, paziņas, no iespējamā spiediena mainīt vai noklusēt liecības.

Lēmumos iekļauta detalizēta motivācija, kā arī tie spēcināti ar faktiem par jauniem apstākļiem, piemēram, konstatēto neatļauto Jūsu saziņas mēģinājumu ar kādu no lieciniekiem, kas pēc būtības var tikt vērtēta kā pretdarbība kriminālprocesam. Tiesa ir paudusi, ka minētais fakts liedz piemērot Jums aizliegumu sazināties ar noteiktām personām. Tas, ka pārkāpāt izmeklēšanas cietuma iekšējās kārtības noteikumus un veicāt neatļautu saziņu ar liecinieku, nedod pārliecību, ka brīvībā esot Jūs būtu ievērojis Jums noteiktos saziņas ierobežojumus. Kā arī ir vērtēti apstākļi par noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas maiņu un Jūsu iespēju uzturēties māsas dzīves vietā. Tādējādi redzams, ka izmeklēšanas tiesnese ir reaģējusi uz jauniem apstākļiem kriminālprocesā un devusi tiem savu novērtējumu.

Tādējādi drošības līdzekļa apcietinājuma periodiskā kontrole pirmstiesas izmeklēšanas procesa laikā ir veikta regulāri un efektīvi, savukārt Rīgas rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses pieņemtie 2021. gada 18. augusta, 20. oktobra, 20. decembra un 2022. gada 23. februāra lēmumi, tiesībsarga ieskatā, satur pietiekamu motivāciju, kas pamato apcietinājuma turpmākās piemērošanas nepieciešamību, kā to paredz ECK 5. panta trešā daļa.

[5] Apcietinājuma periodiskā kontrole iztiesāšanas laikā.

ECT ieskatā persona, kurai izvirzīta apsūdzība, līdz tiesas sēdei vienmēr ir jāatbrīvo, ja vien valsts nevar pierādīt, ka ir „pamatoti un pietiekami” iemesli turpināt piemērot apcietinājumu⁸. Proti, prezumpcija ir par labu atbrīvošanai. Pamatotu aizdomu pastāvēšana, ka apcietinātā persona ir izdarījusi pārkāpumu, ir obligāts priekšnoteikums apcietinājuma turpmākai piemērošanai, taču pēc noteikta laika ar to vien vairs nepietiek. Tad tiesai ir jānosaka, vai citi iemesli, kurus norādījušas tiesu varas institūcijas, bija "būtiski" un "pietiekami", lai arī turpmāk pamatotu brīvības atņemšanu⁹. Turklāt jāņem vērā, ka ar laiku risks, ka persona traucēs izmeklēšanu, neizbēgami samazināsies, jo arvien vairāk procesuālo darbību tiek pabeigtas un pierādījumi nostiprināti.

Tādējādi redzams, ka attiecībā uz iztiesāšanas procesu līdz pirmās instances tiesas sprieduma pieņemšanai ECK neparedz citādākus kritērijus apcietinājuma periodiskajai kontrolei. Faktiskajiem apstākļiem ir jābūt izvērtētiem tikpat rūpīgi un lēmumos iekļautajai motivācijai ir jābūt tikpat izvērstai un pamatotai. Turklāt, jo ilgāk persona atrodas apcietinājumā, jo rūpīgākam ir jābūt šim izvērtējumam, jo īpaši attiecībā uz apstākļiem, kuri bija sākotnēji pietiekami apcietinājuma piemērošanai, bet pašlaik tie tādi var vairs nebūt.

KPL 281. panta ceturtajā daļā ir noteikts, ka pirmās instances tiesa pēc lietas iztiesāšanas uzsākšanas izvērtēšanu izdara gadījumos, kad iztiesāšana tiek atlikta vai pasludināts pārtraukums uz laiku, ilgāku par diviem mēnešiem. Vienlaikus apcietinātajai personai saglabājas tiesības iesniegt lūgumu par apcietinājuma turpmākās nepieciešamības izvērtēšanu jebkurā laikā.

Iepazīstoties ar Rīgas rajona tiesas izmeklēšanas tiesneses un tiesas lēmumiem par apcietinājuma periodisko kontroli, kas pieņemti 2022. gada 18. maijā, 15. jūlijā un 7. novembrī, secināms turpmāk minētais.

⁸ ECT 2014.gada 28.oktobra spriedums lietā Urtāns v. Latvia & 34

⁹ ECT 2007.gada 18.janvāra spriedums lietā Estrihs v. Latvia & 120

Lai gan apcietinājuma turpmākā izvērtēšana notikusi regulāri, atbilstoši KPL prasībām, pēc lietas nodošanas tiesai lēmumi par apcietinājuma turpmākās piemērošanas nepieciešamību ir lakoniskāki. Proti, 2022. gada 18. maija lēmumā tiesa norāda, ka krimināllietas lietas materiāli neliecina par to, ka būtu zudis Jums piemērotā drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošanas pamats vai mainījušies piemērošanas nosacījumi. Tiesas sēdē netika minēti argumenti drošības līdzekļa grozīšanai vai atcelšanai. Tiesas ieskatā, cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt kriminālprocesa mērķu sasniegšanu un apsūdzētā procesuālo pienākumu pildīšanu. Apstākļi, ka apsūdzētajam ir nodrošināta dzīvesvieta un darbavieta, agrāk nav sodīts, pastāvot konstatētajam apcietināšanas pamatam, vien nav pietiekošs pamats, lai apsūdzētajam neturpinātu kā drošības līdzekli piemērot apcietinājumu. Tiesa norāda, ka atbilstoši ECT judikatūrai “attaisnojums personas turēšanai nebrīvē līdz tiesas procesam un tiesas procesa laikā var būt gan noziedzīgā nodarījuma smagums, par kuru persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, gan viņa personība, gan varbūtība, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais turpinās noziedzīgas darbības, izvairīsies no izmeklēšanas un tiesas vai traucēs patiesības noskaidrošanu, arī apdraudot vai ietekmējot krimināllietā liecinošās personas, un citi apstākļi”.

Tādējādi redzams, ka 2022. gada 18. maija lēmumā tiesa izmanto vispārīgas frāzes, ka kriminālprocesa materiāli neliecina, ka būtu zudis apcietināšanas pamats. Cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt kriminālprocesa mērķa sasniegšanu un procesuālo pienākumu pildīšanu. Tiesa citē Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, tomēr neprecizē, kuri no citētajiem apstākļiem attiecināmi tieši uz Jums konkrētajā situācijā. Papildus tiesa ir izvērtējusi Jūsu iesniegtās ziņas par veselības stāvokli, nekonstatējot tādus apstākļus, kuru dēļ Jūs nevarat atrasties apcietinājumā.

Tiesa 2022. gada 18. maija lēmumā nav vērtējusi tādus apstākļus, kā, piemēram, faktu, ka lietā ir uzsākta iztiesāšana. Tādējādi apsūdzētajam (Jums) jau ir bijusi iespēja iepazīties ar liecinieku sniegtajām liecībām, kā arī iegūtajiem un nostiprinātajiem pierādījumiem no kriminālprocesa materiāliem. Līdz ar to varētu būt mainījušies apcietinājuma piemērošanas apstākļi un iestājusies nepieciešamība pārvērtēt apcietinājuma turpmākās piemērošanas pamatu attiecībā uz liecinieku liecību saskaņošanas risku. Proti, visu apcietinājuma laiku apcietinājuma piemērošanas pamati ir bijuši vieni un tie paši, proti, pamatotas aizdomas par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu un liecinieku ietekmēšanas risks (izmeklēšanas traucēšana), kas bija attaisnojami un pietiekami pirmstiesas izmeklēšanas procesa laikā. Tomēr līdz ar kriminālprocesa nodošanu tiesai pirmstiesas izmeklēšanas process ir pabeigts, tādēļ, pirmkārt, apcietinājumā turēšanas pamats vairs nevarētu

būt pamatotas aizdomas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Konkrētajā procesa stadijā Jūs tiek jau apsūdzēts konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Otrkārt, pirmstiesas izmeklēšanas traucēšanas risks kopš tā brīža vairs nevar pastāvēt, jo pirmstiesas izmeklēšana ir pabeigta. Tādējādi ir acīmredzams, ka ar iepriekš definētajiem apcietinājuma pamatiem var vairs nebūt pietiekama apcietinājuma turpināšana, ja vien tiesa nav konstatējusi citus pamatotus iemeslus, kas konkrēti Jūsu gadījumā no lēmuma satura neizriet.

2022. gada 15. jūlija lēmumā tiesa norāda, ka pieteikums par apcietinājuma turpmākās piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu saņemts mazāk nekā pēc diviem mēnešiem kopš iepriekšējās izvērtēšanas, nenorādot uz jauniem tiesai iepriekš nezināmiem apstākļiem, tādējādi var tikt izskatīts rakstveidā.

Tiesa norāda, ka nesaskata tādus ar Jūsu veselības stāvokli saistītus apstākļus, kuri nepieļautu Jūsu atrašanos apcietinājumā un saņemt veselības aprūpi ieslodzījuma vietā. Tiesa norāda, ka apstākļi par kriminālprocesā nopratināto personu liecībām, par Jūsu pastāvīgo dzīvesvietu un darbavietu, kā arī tas, ka nav pamata uzskatīt, ka Jūs izvairīsieties no tiesas izmeklēšanas, un nav arī pamata uzskatīt, ka Jūs izdarīsiet jaunu noziedzīgu nodarījumu, jo esat agrāk netiesāta persona, ir izvērtēts tiesas sēdē 2022. gada 18. maijā. Tādējādi minētie apstākļi pēc būtības nav vērtēti. Pieteikums nav pamatots ar ziņām par faktiem, kas tiesai nebija zināmi iepriekš.

Secīgi 2022. gada 7. novembra lēmumā tiesa pauž, ka turpina pastāvēt pamats apcietinājuma piemērošanai un cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt kriminālprocesa mērķu sasniegšanu un apsūdzētā procesuālo pienākumu pildīšanu.

2022. gada 7. novembra tiesas lēmumā vispārīgi norādīts, ka tiesas sēdē netika minēti argumenti, kas būtu par pamatu apcietinājuma grozīšanai vai atcelšanai. Tiesa uzskata, ka cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt kriminālprocesa mērķa sasniegšanu konkrētajā procesā, kā arī Jūsu procesuālo pienākumu pildīšanu. Tiek konstatēts, ka Jūsu veselības stāvoklis netraucē atrasties apcietinājumā. Citēti ECT praksē atzītie apcietinājuma piemērošanas pamati, tomēr nav konstatēts, kuri no šiem pamatiem attiecināmi konkrēti uz Jums. Apcietinājuma piemērošanas maksimāli pieļaujama termiņš nav pārsniegts.

Tiesībsarga vērtējums

No minētā secināms, ka 2022. gada 18. maija, 15. jūlija un 7. novembra lēmumi kopumā ir vērsti uz to, lai pārvērtētu sākotnējos drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošanas pamatus. Tomēr

lēmumos netiek pievērsta uzmanība argumentācijai par to, kādēļ konkrētajā izmeklēšanas stadijā apcietinājumu ir joprojām nepieciešamas saglabāt. Nevienā no lēmumiem nav norādīti jebkādi jauni apstākļi par labu apcietinājuma turpmākajai piemērošanas nepieciešamībai.

Tādējādi minētajos lēmumos ir iekļautas vienīgi vispārīgas atsauces uz kriminālprocesa materiālos esošajām ziņām, kā arī norādīts uz to, ka Jūs neesat iesniedzis informāciju par jauniem tiesai nezināmiem apstākļiem, kuru dēļ būtu nepieciešams Jūs atbrīvot. Tādēļ secināms, ka tiesa ir vadījies no paturēšanas apcietinājumā prezumpcijas, nevis personas atbrīvošanas prezumpcijas: atbrīvot, ja vien netiek pamatota nepieciešamība apcietinājumu turpināt. Vienlaikus atbildība par jaunu apstākļu un pamatojuma norādīšanu, kādēļ Jūs būtu atbrīvojams, ir uzlikta uz Jūsu pleciem, lai gan uz tiesu kā procesa virzītāju primāri gulstas pienākums pamatot apcietinājuma turpmāko nepieciešamību, savukārt uz prokuroru gulstas pienākums šādus apstākļus argumentēt tiesai, nevis gaidīt jaunu apstākļu atklāšanos par labu atbrīvošanai no apcietinājumā esošās apsūdzētās personas puses, kurai turklāt sakarā ar atrašanos apcietinājumā šādas iespējas ir objektīvi ierobežotas.

Tādējādi secināms, ka tiesas nolēmumi par apcietinājuma periodisko kontroli, kuri pieņemti pēc iztiesāšanas uzsākšanas, kopumā vērtējami kā formāli un nepietiekami argumentēti.

Kopsavilkums

[6] Apkopojot iepriekš minēto, tiesībsargs secina:

1. Lēmuma par apcietinājuma piemērošanu motivācija bija pietiekama un tāda, kas pārliecina neatkarīgu vērotāju par apcietinājuma piemērošanas nepieciešamību.
2. Pirmstiesas izmeklēšanas laikā kriminālprocesā drošības līdzekļa apcietinājuma periodiskā kontrole ir notikusi regulāri un efektīvi.
3. Iztiesāšanas laikā kriminālprocesā apcietinājuma periodiskā kontrole (ieskaitot 2022. gada 7. novembra lēmumu) ir bijusi regulāra, tomēr formāla.

[7] No publiski pieejamās informācijas izriet, ka kriminālprocesā Nr. [...] apelācijas kārtībā turpinās lietas izskatīšana Rīgas apgabaltiesā. Nākamā tiesas sēde ir nozīmēta uz 2024. gada 20. februāri, pulksten 10:00. Līdz ar to tiesībsargs informēs tiesu par tiesībsarga atzinumā konstatētajiem apstākļiem.

Pārbaudes lieta tiek pabeigta

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25. panta ceturto daļu atzinumam ir rekomendējošs raksturs. Līdz ar to atzinums nav pārskatāms vai pārsūdzams.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons